

Kriticky ohrožené druhy v květeně CHKO Orlické hory

Critically endangered plant species in Orlické hory protected landscape area

Zuzana Mruzíková ¹⁾

1) CHKO Orlické hory, Dobrovského 332, CZ – 516 01, Rychnov nad Kněžnou, e-mail: mruzikova@seznam.cz

Abstract: New knowledge regarding the distribution of critically endangered plant species in of Orlické hory protected landscape area in years 1998 to 2020 are described.

Key words: Czech Republic, East Bohemia, floristic research, endangered plants

Úvod

Květena CHKO Orlické hory není tolik v centru botanických zájmů oproti nedalekým Krkonošům, Králickému Sněžníku nebo Jeseníkům. Sice zde chybí specifická květena vyskytující se nad horní hranicí lesa, nenajdeme zde téměř žádné endemity, přesto určitě stojí za pozornost.

Není to až tak dávno, co Josef Kučera (KUČERA 1998) pod téměř stejným názvem článku publikoval stav poznání dané skupiny ohrožených rostlin (dle zákona č. 114/1992 Sb., v platném znění) z našich hor. Jak se změnila situace asi o dvě dekády později?

METODIKA

Floristický výzkum v CHKO Orlické hory přináší neustále nové poznatky. Příspěvek se zabývá změnou v rozšíření vybrané skupiny cévnatých rostlin mezi lety 1998, kdy se danou problematikou zabýval Josef Kučera, a 2020, přičemž shrnuje jak vlastní nálezy autorky, tak dalších autorů působících v oblasti. Níže uvedené lokality náleží k fytochorionu 95a. Český hřeben (sensu SKALICKÝ 1988) a jsou přiřazeny do kvadrantů střeoevropské mapovací sítě (SLAVÍK 1971). Taxonomické pojetí a nomenklatura dle KAPLAN et al. (2019).

Obr. 1. Miniaturní vratička heřmánkolistá (*Botrychium matricariifolium*) s pavučincem.

Fig. 1. A miniature *Botrychium matricariifolium* together with a *Cortinarius* sp. (Foto/Photo Z. Mruzíková, 14. 8. 2019).

Obr. 2. Květenství bradáčku srdčitého (*Listera cordata*) rostoucího na orlickohorských vrchovištích.
Fig. 2. An inflorescence of *Listera cordata* growing on raised bogs in Orlické hory Mts. (Foto/Photo Z. Mruziková, 6. 7. 2018).

Obr. 3. Hořeček mnohotvarý český (*Gentianella praecox* subsp. *bohémica*) na počátku kvetení, PR Hořečky.
Fig. 3. *Gentianella praecox* subsp. *bohémica* at the onset of flowering, Hořečky NR. (Foto/Photo Z. Mruziková, 19. 9. 2020).

Obr. 4., 5. Alespoň podle jména měkčička jednolistá (*Malaxis monophyllos*) bohatě rozkvetlá během roku 2020 (v předchozí sezóně zaschla v poupatech); detail květenství.
Fig. 4., 5. A richly flowering *Malaxis monophyllos* in 2020 (the plant withered before bloom previous year); a detail of an inflorescence. (Foto/Photo Z. Mruziková, 18. 7. 2020).

Obr. 6. Plavuník cypřiškovitý (*Diphasiastrum tristachyum*) na dojezdové části sjezdové trati u Říček.
Fig. 6. *Diphasiastrum tristachyum* on a terminal part of a ski slope near Říčky. (Foto/Photo Z. Mruzíková, 18. 7. 2020).

Obr. 7. Vrtička heřmánkolistá (*Botrychium matricariifolium*) – jedna ze statnějších rostlin.
Fig. 7. *Botrychium matricariifolium* – an example of more robust specimen. (Foto/Photo Z. Mruzíková, 30. 6. 2020).

VÝSLEDKY

Dvacet jedna let poté, co Kučera zpochybnil výskyt vrtičky heřmánkolisté (*Botrychium matricariifolium*) v Orlických horách, podařilo se ve čtvrci 5664c, v katastru Sedloňova, druh nalézt při lesní cestě mezi PR Sedloňovský vrch a NPR Bukačka (MRUZÍKOVÁ 2020). Při dohledávce v témže roce se zde podařilo dokonce nalézt pro Orlické hory dosud neznámou měkčilku jednolistou (*Malaxis monophyllos*). Populace vrtičky čítala k 30. 6. 2020 kolem 250 jedinců.

Vynechávám-li druhy, u kterých se nic nezměnilo, jako další musím zmínit plavuník cypřiškovitý (*Diphasiastrum tristachyum*). Ten byl nově nalezen teprve na druhé recentní lokalitě ve čtvrci 5764d, v katastru Říčky v Orlických horách v dubnu 2020 (MRUZÍKOVÁ & LUKEŠ in prep.) na dojezdové ploše sjezdové trati. Plocha je dle sdělení nájemce udržována sečí křovinořezem v intervalu přibližně jednou za tři roky, což druhu patrně vyhovuje. Nadále tento druh plavuníku vytrvává také na lokalitě objevené v roce 1993 u Knížecí cesty, ve čtvrci 5664c, v katastru Sedloňova (KUČERA 1998).

Zatímco na Bukačce (cf. PROCHÁZKA 1964), v katastru Sedloňova, byla dosud opakovaná pátrání po sklenobýlu bezlistém (*Epipogium aphyllum*) neúspěšná (KUČERA 1998, GERŽA 2019), podařilo se nalézt jej nově také ve čtvrci 5664c, ale v katastru Trčkova (MRUZÍKOVÁ in prep.). U drobného toku v bučině byly pozorovány dvě mikropopulace čítající celkem patnáct kvetoucích jedinců. V době nálezu byly rostliny ještě značně pokryté bukovým opadem a většina květů teprve rašila z poutat. Ještě o dva týdny později se daly nalézt pozůstatky několika posledních jedinců.

Obr. 8. Sterilní hruštička prostřední (*Pyrola media*) na smrkovém opadu nad Ošerovem.
Fig. 8. A sterile individual of *Pyrola media* on spruce litter above Ošerov. (Foto/Photo Z. Mruziková, 23. 10. 2019).

Obr. 9., 10. Sklenobýl bezlistý (*Epipogium aphyllum*) nejprve v den nálezu – poté, co z něj byl opatrně odstraňován bukový opad, aby bylo možné rostliny spočítat; následně o dva dny později o něco nakvetenější poupata.
Fig. 9., 10. *Epipogium aphyllum* – on left in th day of finding after beech litter was removed to facilitate counting of the plants; on right – flower buds closer to bloom two days later. (Foto/Photo Z. Mruziková, 24. 7. 2020 and 26. 7. 2020)

V závěru výše zmíněného článku KUČERA (1998) přichází s myšlenkou, že je možné, že některé druhy budou znovu nalezeny (a jako příklad uvádí bradáček srdčitý (*Listera cordata*) nebo nově objeveny. Měl pravdu v obou případech. Výskyt bradáčku se podařilo potvrdit na obou orlickohorských vrchovištích – nejprve v roce 2011 v PR Jelení lázeň (16. 6. 2011 not. J. Friede, ŠMITÁK & JUROCH 2013), ve čtvrtci 5664c v katastru Deštné v Orlických horách, a poté v roce 2019 v PP U Kunštátské kaple (GERŽA 2020), ve čtvrtci 5764d v katastru Černá Voda. A z nově objevených druhů, mimo již výše zmíněné, ještě doplňme scházející hruštičku prostřední (*Pyrola media*) (GERŽA 2014), nalezenou v roce 2013 ve čtvrtci 5664c, v katastru Sedloňova.

Změny v rozšíření dalších druhů, jako jsou zdrojovka prameništní (*Montia fontana*), hořeček mnohotvarý český (*Gentianella praecox* subsp. *bohemica*) či kapradina hrálovitá (*Polystichum lonchitis*), nejsou známy nebo nebyly sledovány.

ZÁVĚR

Rozložení recentně známých lokalit kriticky ohrožených druhů cévnatých rostlin je spíše v severní a střední části hor, ale třeba se již brzy nějakých zajímavých nálezů dočká i prozatím spíše opomíjenější jižní část CHKO. Tak jako tak se počet těchto druhů rostlin ve studovaném území rozrostl z 11 na 13 a počet recentně se vyskytujících taxonů stoupl celkově dokonce více než dvojnásobně ze 4 na 9 oproti stavu popsanému Kučerou v roce 1998. To je poměrně optimisticky vyhlížející stav. Nezbyvá než věřit, že se stávající populace podaří zachovat i nadále a že novým objevům ještě není konec.

SUMMARY

This study reports an increase in the number of observed endangered plant species from 11 to 13 (observed during all floristic research history in area), 9 of which instead of 4 (as reported by Kučera in 1998 for Orlické hory PLA) are recently growing there. The presence of *Botrychium matricariifolium* and *Epipogium aphyllum* was confirmed in the area, however, both at novel localities.

The *Diphysastrum tristachyum* was found on additional locality. The occurrence of *Listera cordata*, last time mentioned in 1985, was confirmed on two historical localities. Moreover, occurrence of *Malaxis monophyllos* and *Pyrola media*, the newly recorded species in flora of Orlické hory PLA, are presented.

LITERATURA

- GERŽA M. (2014): *Pyrola media*. In: HADINEC J. & LUSTYK P. [eds]: *Additamenta ad floram Reipublicae Bohemicae XII.* – *Zprávy České botanické společnosti*, Praha, 49: 182–183.
- GERŽA M. (2019): Orchideje Orlických hor a podhůří. Eva Kučerová, Vydavatelství SEN, Hlinné, 125 pp.
- GERŽA M. (2020): *Listera cordata*. In: LUSTYK P. & DOLEŽAL J. [eds]: *Additamenta ad floram Reipublicae Bohemicae XVIII.* – *Zprávy České botanické společnosti*, Praha, 55: 88.
- KAPLAN Z., DANIHELKA J., CHRTEK J. jun., KIRSCHNER J., KUBÁT K., ŠTECH M. & ŠTĚPÁNEK J. [eds] (2019): *Klíč ke květeně České republiky*. Ed. 2. Academia, Praha, 1168 pp.
- KUČERA J. (1998): Kriticky ohrožené druhy v květeně Orlických hor. – *Acta Musei Richnoviensis. sect. natur.*, Rychnov nad Kněžnou, 5 (2): 71–78.
- MRUZÍKOVÁ Z. (2020): *Botrychium matricariifolium*, *Malaxis monophyllos*. In: LUSTYK P. & DOLEŽAL J. [eds]: *Additamenta ad floram Reipublicae Bohemicae XVIII.* – *Zprávy České botanické společnosti*, Praha, 55: 46, 89.
- PROCHÁZKA F. (1964): Rozšíření vstavačovitých rostlin v Orlických horách. – *Acta Musei Reginaehradecensis s. A*, Hradec Králové, 6: 97–108.
- SKALICKÝ V. (1988): Regionálně fytogeografické členění. – In: HEJNÝ S. & SLAVÍK B. [eds], *Květena České socialistické republiky 1*: 103–121, Academia, Praha.
- SLAVÍK B. (1971): Metodika síťového mapování ve vztahu k připravovanému fytogeografickému atlasu ČSR. – *Zprávy Československé botanické společnosti*, Praha, 6: 55–62.
- ŠMITÁK J. & JUROCH J. (2013): Nové nálezy orchidejí v roce 2012. – *Roetziana*, Brno, 43: 48–51.

Došlo: 17. 9. 2020

Přijato: 27. 10. 2020

Zveřejněno: 21. 12. 2020